

TÖRVÉNYT A REHABILITÁCIÓRÓL!

Irta :
FINKEY FERENC
koronaügyész

=====
KÜLÖNLENYOMAT
a „Magyar Jogászegyleti Értekezések” 1938. évi áprilisi számából.
=====

BUDAPEST, 1938.

Attila nyomda rt., I., Szt. János-tér 1/a.

TÖRVÉNYT A REHABILITÁCIÓRÓL!

Irta :
FINKEY FERENC
koronaügyész

=====
KÜLÖNLENYOMAT

a „Magyar Jogászegyleti Értekezések” 1938. évi áprilisi számából.

=====
IX. 1055

BUDAPEST, 1938.

Attila nyomda rt., I., Szt. János-tér 1/a.

I. A legelőkelőbb jogászai helyekről, magától az igazságügy-miniszter úrtól és a m. kir. Kúria egyik volt nagynevű elnökétől évek óta erőteljes tiltakozásokat hallhattunk és olvashattunk a jogi törvények túltengése, inflációja ellen. Élesen hangsúlyozták ezek a nyilatkozatok, hogy nem az a fontos, hogy új, modern törvényeink legyenek, hanem az, hogy a régieket, illetőleg az érvényben levőket jól hajtsuk végre. Hivatkoznak Goethenek, a német szellemóriásnak ismert bon mot-jára és Schiffer-nek, a volt német birodalmi miniszternek a jogszabályok túltermelése feletti riasztó aggályaira.

Mindezen legautentikusabb nyilatkozatok előtt teljes tisztelettel hajlok meg s készséggel elismerem az azokban levő rész-igazságot. Ha már Goethe-nek, több mint száz évvel ezelőtt, joga volt kipellengérezni a jogi szabályok tömkelegét, mennyivel igazoltabb a mai jogászcgenerációk rémülete a §-ok mai mam-muth-tömege előtt. A jog egy-egy szakának művelője alig győzi összeszedni a saját szűkebb szakmájába vágó törvényeket, rendeleteket, döntvényeket s külön fáradságos munka megállapítani, melyek vannak még hatályban s melyeket kell kiselejtezni, mint hatályukat veszítettek. Különösen a háború utáni új életviszonyok termelték ki fokozatosan az újabb és újabb jogszabályok lavináját. Szomorúan emlékszem vissza, hogy pozsonyi tanárságom utolsó éveiben a diadalmásoros cseh-szlovák miniszterek is ijeszten vaskos kötetekben küldték ujdonsült hivatalnokaihoz az új törvényeket és rendeleteiket.

A jogszabályok özöne elleni ez az érthető ellenszenv s az új törvény sürgetése ellen várható felszisszenés tudatában szinte félve választottam mai előadásom címéül, hogy alkossunk törvényt a rehabilitációról. Azonban jogászok előtt nem kell különösebben hangsúlyoznom az *audiatur et altera pars* elvét. Hiszen, ha minden törvény tökéletes alkotás lenne, akkor természetesen nem lehetne igazolni az új törvény sürgetését. De mindnyájan jól tudjuk, hogy vannak hibás s talán egészen rossz törvények is. A *lex imperfecta*, az idejét múlt, elavult törvény, a *consuetudo contra legem* kifejezések eléggé igazolják, hogy a törvény nem mindig elégtí ki a gyakorlati élet követelményeit, a törvény nem mindig azonos a helyes joggal, még kevésbé az igazsággal.

Különösen ma, a rohanva haladás korában, kézzelfoghatóan tapasztalhatjuk, hogy egy-egy sietve kidolgozott, talán egy éjjel összetákoltt törvény vagy rendelet alapos születési hibákban szenved. Megegyik, hogy egy rendeletet öt-hat újabb pótrendelettel kell magyarázni, helyesbíteni. De még a nagy utánjárással, a leggondosabb bizottsági tárgyalások figyelembevételével készített s annak idejében valóban kitűnő törvénykönyvek is alá vannak vetve az elavulásnak. Egy pár évtized, de néha egy pár esztendő is elég ahhoz, hogy a törvény egyik-másik rendelkezése célszerűtlenné vagy igazságtalanná bizonyul, tehát nem felel meg az életnek, a megváltozott viszonyoknak.

Már pedig lehet-e visszásabb helyzet a lelkiismeretes bíróra, mint az, ha egy helytelennek felismert törvényt kell alkalmaznia. A törvénymagyarázat címén ugyan, úgy-ahogy, ki lehet javítani a törvény nyilvánvaló hibáit, pótolni lehet hiányait és hézagait, de az ilyen törvénytöltő magyarázatnak is megvan a maga határa. Kifejezett rendelkezésekkel a bíró nem helyezkedhetik el-lentétbe, új jogszabályokat, újabb tilalmakat, újabb minősítő eseteket, új rendelkezéseket törvénymagyarázat címén nem lehet alkotni. A törvények ilyen nyilvánvaló súlyosabb hibáinak orvoslására irányuló novellák, az elavult vagy helytelennek bizonyult törvénykönyvek átdolgozására, revíziójára irányuló törekvés tehát az ova nem kifogásolható.

Ezúttal azonban nem valamelyik fennálló törvényünk revíziójáról kívánok beszélni. Az előbbi megjegyzést is csak az a sajnálatos értesülésem csalta ki belőlem, hogy a Bp. és a Btk., nemrégiben még aktuálisnak látszó revíziója újból háttérbe szorult. Többször kifejeztem azt a meggyőződésemet, hogy a Bp. és a Btk. revíziójára irányuló követelésünk nem azt jelenti, mintha merőben új kódexekre lenne szükségünk, mert úgy az anyagi Btk., mint a Bp. rendszere, azok alapelvei és vezérszmei ma is megingathatlanul helyezek s azokhoz jövőre is ragaszkodunk, azokat fenntartanunk és tovább fejlesztenünk kell. Az igazságos megtorlás és a büntettek elleni okszerű védekezés, a társa-

dalmi rend fenntartása az anyagi jogban, az egyéni szabadságjogoknak a hatósági önkény ellen lehető biztosítása, de emellett a büntető eljárásnak lehető gyors és hatályos ürteme az alaki jogban — nélkülözhetetlen vezéreszméi lesznek a jövő büntetőjogának is.

Viszont nem hallgattam s most sem hallgathatom el azt a szilárd meggyőződésemet sem, hogy mindkét, alapján kitűnő kódexünknek a részleteiben annyi sok és oly súlyos hiba, tévedés, idejét mult rendelkezés van, melyeket — a bírói gyakorlat tapasztalatai nyomán — okvetlenül ki kellene javítani, mert ezek az elavult vagy célszerűtlennek bizonyult rendelkezések csak kárára vannak a helyes és gyors igazságszolgáltatásnak. Az ilyen értelemben vett revizió, a két büntető kódexünk teljes kitatarozása, a téves és káros részletek kihagyása és az új korszerű és követelések értelmében leendő kijavitása — egy újabb, a Horváth Dániel osztályfőnök úr által igen helyesen megpendített „harmadik” Büntetőnovellában — nézetem szerint elengedhetetlen kötelességünk, ha az annyiszor hangoztatott gyors, egyszerű, de emellett alapos, az állami és a társadalmi rend biztonságát nyújtó igazságszolgáltatást megvalósítani akarjuk.

Azt pedig, hogy ha valamely fontos jogi kérdésről még egyáltalán nincs törvényünk, ha a törvényhozásnak egy kétségtelen mulasztásával állunk szemben, hogy az ilyen kérdésnek törvényhozási megoldását, a megfelelő törvény megalkotását ne lenne szabad követelnünk és sürgetnünk, ezt — úgy hiszem — a jogszabályok túltengésének elvi ellenzői sem kifogásolhatják.

Ez az eset forog fenn a rehabilitációra vonatkozólag a magyar jogban.

A rehabilitáció törvényi szabályozása kérdésében a magyar törvényhozást sajnálatos és őszintén bevallva, restellenivaló mulasztás terheli. Hazánkon kívül alig van kultúrállam, amelynek nem lenne törvénye a rehabilitációról. Alig van, magát műveltnek nevező társadalom, mely ki nem harcolta volna annak az emberies gondolatnak törvénybe iktatását, hogy a bűneselekményeért megbűnhődött, a törvényes büntetését kiállott embert ne tekintsük egész életére, holla napjáig a társadalomból kiközösített jognélküli páriának, hanem ha a büntetésének kitöltése után egy bizonyos ideig kifogástalan életet élt s bűneselekménye következményeit, káros eredményét a lehetőségig jóvátette, az ilyen bűneért megbűnhődött, a keresztyén valláserkölestán értelmében újjászületett embert fogadjuk vissza a tisztességes társadalomba, vessünk fátyolt multjának erre a sötét foltjára, adjuk vissza neki polgári és politikai jogait és tegyük lehetővé, hogy a benne levő értékeket a társadalom, az emberiség számára hasznosíthassa.

A rehabilitáció intézménye szervesen bekapcsolódik a modern, emberies büntetőjog rendszerébe. Ha minden mai Btk. elfogadja a bűnvádi eljárást kizáró oknak az elévülést, ahol pedig pusztán az időmúlás ad erre jogcímet s ahol esetleg tényleg érdemtelenül nyeri el a büntetést a büntetlenséget (gondoljunk nagyobb szabású betörők és sikkasztók ügyes szökésére), — mennyivel inkább indokolt s nemcsak célszerű, de az anyagi igazság folyománya, hogy az, aki elkövetett bűncselekményeért tényleg megbűnhődött, a reá kiszabott törvényes büntetést elszenvettede, tehát az állam büntetési igényének eleget tett, az ilyen embert helyezzük vissza a bűnelkövetése előtti jogállapotába. A Jährling socialutilitarius elmélete értelmében az ilyen ember megfizette bűnelkövetésének az árát, így nincs jogunk öt a büntetésen túlmenő jogfosztásban részesíteni. De a régi abszolút és a modern új-klasszikus büntetőjogi elméletek értelmében is az elítélt, ha a reá kiszabott szabadságvesztést kitöltötte vagy a pénz-büntetést lefizette és a megállapított mellékbüntetések (hivatalvesztés) kimért ideje is letelt, úgy tekintendő, mint aki levezelte bűnét, így az állam is eleget tett az igazságos megtorlás eszmei követelményének. Igazságos tehát az is, hogy a büntetést kiállott embert oldozzuk fel a bűncselekménye miatt reá szabott mindenféle közjogi és magánjogi megkötöltségek alól.

A régi magyar jog nem ismerte az elévülést, mint a büntető eljárást és a kiszabott büntetés végrehajtását kizáró okot. Az 1878-iki Btk.-ünk azonban szakított ezzel a túlszigorú, az alaki igazság elvére alapított ósdi felfogással, melyet ma már csak az angol jog tart fenn — de ott is a bírói gyakorlat szép lassan tért enged az elévülés mentesítő erejének. S mire alapítja Btk.-ünk az elévülést? A miniszteri indokolás szerint a szükség és célszerűség gondolata mellett az igazság elvére is, mert: „egy már kihalt generáció idejében elkövetett cselekményt megbüntetni egy későbbi generáció által, mely arról mit sem tud, vagy alig hallott róla valami, céltévesztett túlság volna s a nép szánakozását ébresztené fel inkább, mint a büntetés jogosságának, igazságosságának érzetét”. Ugyde, ha az igazságosság érzetével ellenkezik a rég elkövetett bűncselekmény miatt büntetéssel sújtani annak elkövetőjét, mennyivel igazságtalanabb dolog azt, aki tényleg elszenvettede az igazságosság nevében reámért büntetést, bármilyen hosszú idő múltán és teljes társadalmi megjobbulás esetén is kizárni a különböző jogfosztványok élvezetéből, tehát még mindig sújtolás, jogfosztás alatt tartani.

A rehabilitáció — amint ezt *Ernst Delaquis*, az intézmény legalaposabb és leglelkesebb szószólója mondja — „az emberiségnek és a céltudatos kriminálpolitikának a követelménye, vagyis szükségszerű kiegészítése mai büntetési rendszerünknek, mint a visszaesés megállítására szolgáló és az elítéltet

állandó javulásra serkentő hathatós eszköz.” (Zeitschrift für die ges. Strafrechtswissenschaft. 27. köt. 397. l.).

A rehabilitáció voltaképen egy második elévülés, melynek azonban erősebb alapja és biztosabb igazolása van, mint a rendes elévülésnek. *Irk Albert* szavai szerint ez: az elévülés dogmatikai fogalmának betetőzése (M. Anyagi büntetőjog. 355. l.), *Angyal Pál* szerint pedig a rehabilitáció nem egyéb, mint jogszerző elévülés, a jóhírnév elbirtoklása, mely tehát szerinte csak az időmúláshoz kötendő. (Tankönyv, 1920. 545. l.)

Angyalnak ezt az utóbbi megjegyzését részemről kiegészítendőnek vélem. A rehabilitációhoz szerintem nem elég az időmúlás. A rehabilitálás alap gondolata ennél mélyebben gyökerezik, az az elítélt igazi megjavulásának, jó útra térésének a jutalma. Vagyis szerintem a rehabilitáció többet jelent, értékesebb feloldozás a bünteteltség alól, mint a büntetés elévülése. Az elévülést tényleg már maga az időmúlás és csakis ez igazolja. A rehabilitáció ellenben a büntetés kiállása utáni helyes társadalmi viselkedés elismerése, az elítélt egyén társadalmi megbecsülésének, becsületének helyreállítása.

Ha az elévülést már az időmúlásnak jogváltóztató hatása igazolja, mentől igazoltabb és igazságosabb, ha az állam visszahelyezi eredeti, a bűnelkövetés előtti jogállapotába azt, aki elszenvedte a törvény alapján reá szabott büntetést és azutáni hosszabb kifogástalan társadalmi viselkedésével is igazolta, hogy méltó polgártársai bizalmára és becsülésére.

Az összes mai Btk.-k eltörölték az ú. n. polgári halál, a mort civil, az életfogytig tartó teljes jogfosztás intézményét, ami a régi magyar jogban sem volt ismeretlen, az infámia kimondása örökös jogvesztéssel járt. De már a Btk. meghozatala előtt a bírói gyakorlat eltekintett ettől az embertelen mellék-büntetéstől. Legtovább ragaszkodott hozzá Franciaország, ahol csak 1854-ben törölték el a mort civil-t.

Az élethossziglanra való jogfosztás természetes következménye az életfogytiglani szabadságvesztés büntetésnek. Azonban érdekes bizonyossága a humanizmus térfoglalásának, hogy a mai Btk.-ek szerint az életfogytiglani fegyházbüntetés is legelőbb helyen nem tart okvetlenül az elítéltnak egész élete fogytáig. Így a mi Btk.-ünk értelmében is az erre elítélt tíz évi fegyházi kényszermunka után kifogástalan viselkedés és szorgalom esetén közvetítő intézetbe szállítható s itteni öt évi jóviselet után feltételes szabadságra bocsátható. A feltételes szabadság pedig, ha négy éven át nem volt kifogás az illető ellen, feltétlenné válik, vagyis az illető felszabadul az addig kötelező rendőri jelentkezés alól is.

Ha tehát az életfogytiglani fegyházbüntetésre elítélt is visszanyerheti teljes szabadságát, mi címen fosztjuk meg egész életükre a különböző közjogi és magánjogi jogosítványoktól

azokat, akik csak egy-két évre vagy épen egy-két napra voltak elítélve? Ez valóban ellenkezik magával a Btk.-el, a mai büntetőjog alapvető tételeivel az arányos, igazságos és szükséges büntetés fogalmával és magának a Btk.-nek az 58. §-ában világosan kifejezett ama rendelkezésével, hogy: „aki hivatalvesztésre és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztésére ítéltetett, ha szabadságvesztésbüntetését kiállotta: közhivatalra vagy közhatalossági megerősítéstől függő hivatalra, állásra vagy szolgálatra azon időtől fogva ismét alkalmazható, amelytől politikai jogait újból gyakorolhatja”.

A mai büntetőjog, a mai összes európai Btk.-ek vezérelvei, az igazságos megtorlás, az emberiség és a szabadságvesztésre elítéltek lehető reszocializálása tiltakoznak az örökös jogfosztás, a bíróilag kiszabott büntetésen túlmenően alkalmazott különböző jogkorlátozások ellen. Ez a helyes és igazságos közfelfogás teremtetve meg minden európai államban a XIX. század folyamán a rehabilitációról egymás után megalkotott külön törvényeket, illetőleg eredményezte azt, hogy a legújabb Btk.-ek és javaslatok kivétel nélkül felölelik a rehabilitáció intézményét is, mint a büntetés hátrányos jogkövetkezményeinek megszüntetésére vonatkozó rendelkezéseket.

A Balogh Jenő által 1914. július 21-én a képviselőházhoz benyújtott törvényjavaslat kimerítően összeállítja az összes külföldi jogoknak a rehabilitációra vonatkozó törvényeit. Ezeknek felsorolásával nem kívánom terhelni a m. t. összes ülés figyelmét. Csak a legelső és a legutolsó két törvényre hivatkozom. Franciaország — eltekintve a XIV. Lajos 1670-iki Ordonnance criminelle-jének a kegyelem útján való rehabilitációt megengedő rendelkezésétől — már az 1791-iki első Code Pénal-ban codifikálja — még ugyan kezdetleges alakban — az ú. n. *bírói rehabilitációt* (réhabilitation judiciaire), vagyis az elítéltnak *jogot ad* arra, hogy büntetése kitöltése után a törvényben megállapított feltételek mellett kérhesse az illetékes törvényszéknél az elítéléséből a személyére hárult összes káros következmények megszüntetését és jogképességének helyreállítását. A törvényszék a kérelem felett nyilvános tárgyalást tart *s a községtanács javaslata alapján* feloldja az elítéltet bűnének terhe alól. Az 1808-iki Code d'instruction crim. átveszi ezeket a rendelkezéseket, de inkább kegyelmi jellegűvé fejleszti vissza a rehabilitációt. Az 1885-iki törvény emeli aztán teljesen érvényre a bírói rehabilitáció eszméjét, majd az 1899. és az 1900-iki, ma is érvényben álló törvény tér át a törvényi, vagyis bizonyos idő múltán önmagától beálló rehabilitálás (réhabilitation de droit) rendszerére.

A francia jognak ezt a liberális álláspontját a legtöbb európai és számos amerikai állam különböző alakban magáévá teszi (Belgium, Olaszország, Spanyolország, Portugália, a né-

met partikuláris államok, számos svájci kanton, Norvégia, Dánia, az orosz, bulgár, török és a szerb Btk.-ek, illetőleg Bp.-ok). A háború után alkotott új Btk.-ek és javaslatok is csaknem kivétel nélkül felölelik a rehabilitációt, mint a kiállott büntetés hátrányos jogkövetkezményeit megszüntető okot. Ezek közül a legújabb törvények (1926. évi török-, 1930. évi dán és olasz-, 1932. évi lengyel-, 1933. évi lett-, 1936. évi román Btk.) és javaslatok (1922. osztrák-, 1926. cseh-szlovák-, 1928. görög-, 1933. német-, 1934. francia Btk.-javaslatok) közül mint szerintem leg-sikerültebbet csupán az új olasz Codice Penale idevágó szakaszait ismertetem.

Az 1930. évi olasz Btk. a büntetés megszünése című fejezetben rendelkezik (az elévülés, a kegyelem és a feltételes szabadságrabocsátás után) a 178—180. §§-okban) a rehabilitációról. A birói határozattal kimondandó rehabilitációnak a főbüntetés végrehajtása vagy más módon való megszünése napjától számított öt-, visszaesővel, és szokásos, hivatásos vagy *hajlamos bűnözővel* szemben tíz év eltelté után van helye, ha az elítélt „jó magaviseletének tényleges és állandó bizonyosságát adta”. A rehabilitációt kimondó határozat azonban törvénynél fogva halálját vesztí, ha a rehabilitált egyén öt éven belül olyan szándékos bűncselekményt követ el, amelyre 3 évnél nem alacsonyabb tartamú börtön vagy más súlyosabb büntetés van megállapítva. A fiatalkorúak bíróságáról 1934-ben alkotott új olasz törvény külön rendelkezik a fiatalkorúak rehabilitációjáról. Ezekre nézve is a birói rehabilitálás rendszerét fogadja el. A 18-ik életévét már betöltött egyén, ha a fiatalkorában általa elkövetett bűncselekménye miatt reá szabott büntetését kiállotta és már nem áll bírósági felügyelet alatt, a lakhelye szerint illetékes fiatalkorúak bíróságától kérheti a rehabilitációt. De indítványozhatja ezt a kir. ügyészség is. A fiatalkorúak bírósága ily kérelem vagy indítvány esetében beható vizsgálat tárgyává teszi a fiatalkorú eddigi egész előéletét és jelenlegi állapotát s ehhez képest ha a fiatalkorút „teljesen megjavultnak” itéli, akit nyugodtan fel lehet oldani minden jogi korlátozás alól, ezt határozatilag kimondja. Kétes esetben a határozathozattal az illetőnek 21-ik életéve betöltéseig elnapolhatja (L. Németh Péter: Jogállam. 1936. évi 249. l.).

Mi az oka annak, hogy a magyar Btk. nem ölelte fel a rehabilitációt s mi a magyarázata annak, hogy a Btk. megalkotása óta eltelt 60 év alatt sem csináltunk — dacára a büntetőjogi szakírók és kriminálpolitikussaink¹⁾ állandó sürgetésének — külön törvényt arról s mi a magyarázata annak a különös nem-

¹⁾ L. az idevonatkozó irodalmat: *Angyal P.*: Tankönyv. 1920. 544. *Irk A.*: M. anyagi büntetőjog. 355

törődömségnek, amivel a magyar társadalom elnézte, hogy törvényhozásunk 1883. óta — ellentétbe helyezkedve a Btk. helyes és emberies álláspontjával, — egymás után hozta és maig hozza a törvényszakaszokat, melyekkel a Btk.-ben megengedetnél jóval hosszabb időre, sokszor élethossziglanra kizárja a büntett vagy akárcsak vétség miatt elítélteket is a különböző közjogi és egyes magánjogi jogosítványok élvezetéből, — ezzel a kérdéssel mindenestre érdemes kissé közelebről foglalkozni.

Hogy az 1878-iki Btk.-ünk miért nem vette fel a rehabilitáció intézményét, ennek az okait bőségesen megmagyarázza az anyaggyűjteményben olvasható miniszteri indokolás s megmagyarázzák a képviselőházi és a főrendiházi bizottságok és ülések naplói.

A miniszteri indokolás — tudvalevőleg Csemegi Károly mesteri tollából — a hivatalvesztésről és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztéséről szóló részében kifejti, hogy: „a rehabilitációról mint külön intézményről annál is inkább kell szólnunk, mert a jogvesztés tartamának az ítélet általi megállapítása helyett a rehabilitációs eljárás újabb időben több oldalról is ajánlatik”.

Csemegi maga felveti a kérdést, vajjon nem helyesebb-e a francia rehabilitációs rendszer, mint a jogvesztés tartamának a törvény, illetőleg a bíró által megállapítása? S kétszer is kifejti, hogy a francia rendszer, t. i. a rehabilitáció törvénybeiktatásának *alapgondolata helyes, sőt igen helyes*. Hogy mégsem tette ezt magáévá és nem vette fel a Btk. javaslatába, ennek az indoka abban van, hogy a Btk. készítésénél az 1843-iki javaslatnak az a bölcs elgondolása volt irányadó, hogy a büntetésnek általában, tehát egyik büntetési eszköznek sem szabad becstelentítő, az elítélt egész életére jogfosztó hatályt tulajdonítani. A Btk. javaslata sem ismer, éppúgy, mint az 1843-iki javaslat, örökös becsületvesztésre, infámiára szóló büntetést.

Idézem a miniszteri indokolás szép szavait: „A törvényjavaslat szövegezésénél nem volt irányadó sem a becstelentítő büntetési nemeknek, sem a büntetés becstelentítő következményeinek a szempontja. Non poena, sed factum diffamat. A büntetés épen ellenkezőleg megszünteti a büntettet, — az, aki bűnhődött, az erre okul szolgált cselekménye miatt nem tartathatik többé becstelennek.”

A magyar Btk. tehát tudatosan elvileg eltért a francia jognak akkor még fennállott álláspontjától, a becstelentítő büntetések rendszerétől. A hivatalvesztést és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését a magyar Btk. nem mint becstelentítő büntetéseket, hanem tisztán abból az okból állította be mellékbüntetések gyanánt, hogy: „a büntetésüket kiállott büntettesekkel szemben az állam egyidőre védelmi állásban maradjon, a család

vagy lopás miatt szabadságvesztésre ítéltetve ne engedje a börtönből való kiszabadulásuk után azonnal a törvényhozó testületbe vagy a bírói székbe." De ha egy bizonyos idő alatt méltónak mutatják magukat a bizalomra, a bíróság megállapított próbaidő lefelte után ezekre a fontos politikai jogokra is újból képesítve vannak.

A Btk.-nek ilyen idealisztikus felfogása mellett akkor valóban nem volt szükség a rehabilitáció törvénybeiktatására. Btk.-ünk az említett két, erkölcsi mellékbüntetést csak a különös részben — sajnos elég rendszertelenül — világosan megemlítt esetekben és csak a bíró által megszabott időre, amely mint tudjuk, tíz évnél halmazat esetén sem lehet hosszabb, engedi alkalmazni. Más cselekmény miatt, ahol a törvény kifejezetten nem írja elő ezeket a mellékbüntetéseket, a habár súlyos szabadságvesztésre elítélt a büntetés kitöltése után azonnal visszanyeri összes közjogait, sőt az 58. §. — mint fentebb idéztem — világosan kijelenti, hogy az is, aki hivatalvesztésre vagy politikai jogai gyakorlásának felfüggesztésére ítéltetett, ennek a kitöltése után közhatalokra, hatósági megerősítéstől függő hivatalokra, állásokra, szolgálatokra újból alkalmazható és politikai jogait újból gyakorolhatja.

Ezenkívül azt is tudjuk, hogy a nemességet vagy a főnemesi rangot a hivatalvesztésre elítélt sem veszíti el (csak az örökösökre át nem szálló címeket veszti el). Valamint nem veszíti el az egyházi tisztséget sem. (Ez utóbbira nézve érdekes vita volt a főrendiházban az 55. §. tárgyalása során. A kath. egyháznagyok azt kívánták, hogy ez az elvi álláspont világosan legyen kifejezve a törvényben. Csemegi megnyugtató kijelentései után azonban elállottak ettől a kívánságtól.)

A magyar Btk. megalkotásakor törvényhozásunk ezek szerint abban az elgondolásban mellőzte a rehabilitáció intézményének törvénybeiktatását, hogy az a törvénynek a hivatalvesztés tartamára vonatkozó humánus rendelkezései folytán teljesen felesleges, vagyis a törvényhozók abban a tudatban voltak, hogy a rehabilitáció által elérni kívánt cél, az egész életre szóló jogfosztás tilalma, benne van a törvényben. Világosan igazolja ezt az Indokolás következő mondata: „A hivatalvesztés tartama tekintetében nem fogadtatott el az a nézet, hogy az egyszer elkövetett, bár aljas büntett, egész életére képtelenné tegye a tettet akár közszolgálatra, akár a politikai jogok gyakorlására. Ennek elfogadása tagadásba vétele lenne a büntetés egyik főkellékének, a büntetés javító hatásának; tagadása lenne továbbá a tapasztalat által bebizonyított tényeknek, melyek igazolják, hogy több esetben a bár aljas motívumokon alapuló büntett miatt elítéltek igen kitünő s hasznos polgárai lettek a hazának s a közszolgálat terén is jelesen működtek.”

Ezek a kijelentések, azt hiszem, eléggé igazolják azt az állítást, hogy a Btk. szerkesztői és maga a törvényhozás is annak idején, tehát immár hatvan évvel ezelőtt, teljes mértékben átértelték és helyeselték a rehabilitáció alap gondolatát és annak törvénybeiktatását akkor csak azért mellőzték, mert a Btk. rendelkezései folytán azt feleslegesnek vélték. A rehabilitáció törvénybeiktatása iránti követelésünk tehát nem áll ellentétben a Btk. céljaival és rendelkezéseivel, sőt, miután az életfogytiglani jogfosztást meghonosító külön törvények mind a Btk. megalkotása után jöttek létre, egyenesen a Btk. szellemében járnánk el, ha ezeket a Btk. elgondolásával ellenkező törvényes rendelkezéseket eltörölnők s érvényre juttatnók a Btk.-nek az akkori és a mai büntetőjogi közfelfogás által egyedül helyesnek vallott álláspontját.

Magam igazolására még csak egy, ma is nagyon megszívlelésre méltó szép tételt vagyok bátor idézni a Btk. miniszteri indokolásából. „A helyes törvényhozási politika is — írja Csemegi — ellene szól az életfogytig tartó jogvesztésnek. A bűnhődött egyéntől nem szabad elvenni a reményt, a kilátást, hogy bizonyos idő elteltével s ez alatti erkölcsös viselet által, az egykor elkövetett bűntett emlékével annak minden következményei eltűnnek s hogy a javult egyén erényeinek, kiváló szolgálatainak, érdemeinek elismerése teljesen elfogja oszlatni múltjának sötét foltjait. . . . A társadalom nem lehet engesztelhetetlen azok irányában, akiket kénytelen volt egy ízben megbüntetni, sőt ellenkezőleg, neki kell nyújtania a támogató kezet, mely a sujtottakat erkölcsi törekvéseikben segítse és gyámolítsa. Ezt nemcsak az elítélt egyén, hanem önmaga érdekében is kell tennie, mert épen a társadalom nyer legtöbbet azáltal, ha méltatlan tagjai hasznos polgárokká válnak”.

Bocsánatot kérek, hogy ily hosszú idézetekkel fárasztottam a m. t. teljes ülést, de bizonyítani akartam, hogy a rehabilitáció törvénybeiktatása iránti törekvés nem áll ellentétben a Btk.-vel, sőt épen annak helyes elvi álláspontját juttatná érvényre.

Miért van ma szükség a rehabilitáció törvénybeiktatásának sürgetésére, erre az eddig elmondottak után igen röviden megfelelhetek. Azért, mert alig lépett életbe a Btk.-ünk 1880. szept. 1-én, törvényhozásunk mintha csak elfelejtette volna a nagy örvendezéssel megalkotott kitünő büntető kódex elvi álláspontját, egymás után hozta és hozza napjainkban is a legkülönbözőbb tárgyú törvényekben azokat a szakaszokat, melyek a vétség miatt bárminő csekély büntetésre ítéltet 5 évre megfosztják bizonyos jogok gyakorlásától — holott a Btk. értelmében a hivatalvesztés vétség miatt legfeljebb 3 évi tartamban szabható ki, — bűntett miatt elítélteket pedig 10, olykor 15 évig elzárják bizo-

nyos jogosítványoktól, holott a Btk. értelmében a hivatalvesztés legfeljebb 10 évig terjedhet, — de sok új törvény a nyereségvágyból elkövetett büntett vagy vétség miatt elítélteket minden további megkülönböztetés nélkül egyszerismindenkorra, tehát élethossziglanra kizárja most egyik, majd a másik hivatal, állás vagy foglalkozás elfoglalásából, illetőleg bizonyos jogok gyakorlásából. Vagyis míg a Btk. alapján és annak értelmében senkit nem lehet még szándékos emberölés, rablás vagy gyújtogatás büntette miatt 15 évi vagy akár életfogytiglani fegyházra történt elítélés esetében sem tíz évnél hosszabb időre megfosztani a hivatalviseléstől és a politikai jogok gyakorlásától, addig az 1883. évi I. t.-c. 1. §-a értelmében aki egyszer lopás miatt fiatalabb korában csak egy napi fegyházra is el volt ítélve, az soha többé állami vagy törvényhatósági tisztségre ki nem nevezhető és meg nem választható, — az az 1883. évi XXX. t.-c. értelmében nem lehet középiskolai tanár, — az nem lehet közjegyző, iparfelügyelő, állami anyakönyvvezető, — nem lehet a törvényhatósági bizottság tagja, nem lehet a községi képviselőtestület virilis tagja, nem lehet esküdt stb. stb. A Balogh Jenő-féle javaslat részletesen összeállítja az 1883—1914-ig hozott azokat a törvényeket, melyek ilyen élethossziglanra szóló jogkorlátozásokat állapítanak meg. Könnyű lenne folytatni ezt a sorozatot az 1914-től 1937-ig hozott újabb hasonló jogfosztó törvényekről, de ezzel sem kívánom terhelni a m. t. teljes ülés figyelmét, csupán mint legújabbakat az 1925. évi 26. (választójogi), az 1936. évi 7. t.-c. (erdő törvény), az 1936. évi 11. t.-c. (családi hitbizományi), az 1936. évi 27. (telepítési) törvényeket említem fel.

S hogy ezek nem merő papiros tilalmak, de igen sok emberre a legsúlyosabb Kain-bélyeg gyanánt nehezednek egész életén keresztül és ami még szomorúbb, mennyi bűnét megbánt, azért megszenvedett és rég jó útra tért embert okatlanul és igazságtalanul zárnak ki a tehetségének és becsületes ambíciójának megfelelő elhelyezkedésből s akadályoznak meg sokszor a megélhetésben, erről szomorúan tanuskodnak azok a fájdalommal levelek, amiket én magam is egymás után kaptam a rehabilitáció törvénybeiktatását sürgető első felszólalásom után előttem egészen ismeretlen egyénektől s amiket mások is, így különösen Németh Péter, kir. törvényszéki tanácselnök és Balányi Lajos urak közöltek velem.

Sokan hálálkodnak már csak a gondolat felvetéséért, hogy lesz valamikor törvény, mely megszabadítja őket a „büntetett előélet” keresztjétől és attól a rettegéstől, hogy ugynehezen elért valami kis pozíciójukból kiteszik őket, ha valaki felfedezi, hogy 10—15 évvel ezelőtt valami kis büntetést állottak ki. Egy 64 éves öreg iparos panaszolja, hogy nem kap erkölcsi bizonyít-

ványt, mert 50 évvel ezelőtt, 14 éves fiú korában, egy pajtásától megvett egy ezüst kanalat 20 krajcárért s emiatt, dacára, hogy sejtelve sem volt arról, hogy a pajtása azt lopta, elítélték orgazdaságért 2 napi fogházra. A rendőrkapitány azzal utasította el, hogy nem adhat jobb erkölcsi bizonyítványt, hiszen orgazdaságért büntetve volt. Egy másik, már magasabb állásba jutott s kitünően minősített tisztviselőt 24 évi becsületes élet után dobnak ki állásából, mert az újonnan bekért erkölcsi bizonyítványába belekerült, hogy még jóval a háború kitörése előtt 8 napi fogházra volt elítélve, hatósági közeg elleni erőszak vétségeért.

Milyen elkésztő érzés lehet egy ilyen, talán már 60—70 éves embernek, aki évtizedek óta rendes munkás becsületes életet élt, hogy fiatalkorában elkövetett csekély súlyú vétségéért holtá napjáig szemébe vágthatják, hogy orgazda, vagy tolvaj, sikasztó, aki nem méltó a tisztességes emberek közé. Az ilyen ember mind azt forgatja elméjében, amit az Arany János klaszikus szép költeményének, az „Első lopás”-nak Gazdag Imréje:

Ha gonoszul tettem, igazán megbántam,

A megtérő juhot befogadja nyája:

Becsületem is még talán visszatérül:

Vagy ha már égnem kell, ne magam tüézérül.

A rehabilitáció törvénybe iktatása, illetve a Balogh-féle kész törvényjavaslat elővétele és átdolgozása ellen csupán egy nyomósan látszó aggály vehető ellen. Ez az 1919. utáni kommunista bűnperek elítélteinek a kérdése. Számoljunk le ezzel az ellenvetéssel is. Nagyon érthető, hogy állami és nemzeti szempontból az államfelforgatás vagy épen hazaárulás miatt elítélteknek, akik kisebb-nagyobb mértékben résztvettek a háború utáni sorstragédiánk folytán előállott zürzavaros állapotok előidézésében vagy saját céljaikra való kihasználásában, nem szívesen bocsát meg a hazafias magyar társadalom. Hiszen a költő is azt mondja:

Istennél a bocsánat s bűnért irgalmazás,

Csak egy, mit nem bocsát meg: a hazaárulás.

De hát a büntetőjogásznak mégsem a költői igazságszolgáltatás a feladata, hanem a bűncselekmények objektív értékelése s a törvény és a társadalmi rend tiszteletben tartása feletti örökös. Ugyde, ha egyszer a Btk. ismeri az elévülést és megfelelő hosszú idő múltán az elkövetett legsúlyosabb bűncselekményt és a legsúlyosabb büntetést is betakarja a feledés és a megbocsátás fátyolával, akkor nincs jogunk ezt a törvényes rendelkezést megtagadni senkitől, ha egyébként annak a jogi feltételei fennforognak. És aztán hazánkknak ez az említett legszerencsétlenebb korszaka, amelyben ezek a szomorú események lezaj-

lottak, lassanként erősen távolodik tőlünk s ha az ilyen esetekről a rehabilitációs törvény egy külön szakaszban kivételesen hosszabb próbaidő megállapításával rendelkezik, úgy valóban elesik ez az aggály is. Viszont más elitéltekre nézve, ahol ilyen szempontok nem forognak fenn, valóban indokolatlan és igazságtalan dolog a minden tekintetben jogosult és szükséges rehabilitáció mielőbbi meghonosítását emiatt késleltetni.

Szilárd meggyőződéseim szerint azért semmi elfogadható oka nincs annak, hogy a Balogh Jenő által 24 évvel ezelőtt elkészített s a képviselőházhoz benyújtott kész törvényjavaslatot elővegyük és megfelelő átdolgozás mellett törvényerőre emeljük. Ellenkezően, minden szempont azt kívánja, hogy végre valahára pótoljuk a Btk.-nek ezt a sajnálatos hiányát és teljesítsük a humanizmus, a megbocsátás és az igazság parancsát, mely azt diktálja, hogy a bűncselekményeért megbűnhődött s jó útra tért embert ne tekintsük a tisztességes munkás társadalomból kitalasztottnak, hanem fogadjuk vissza emberbaráti szeretettel a dolgozó polgártársaink közé.

Nézetem szerint tehát a Magyar Jogászegyletnek — amennyiben ezt az óhajomat nem méltóztának kifogásolni, — csak a felett kellene vitát folytatnia, hogy a rehabilitációt milyen alakban, milyen feltételek és módok mellett iktassuk törvénybe. Beérjük-e a Balogh-féle javaslat kompromisszuális, illetve a három lehető rendszert kombináló álláspontjával, avagy az egyik, a leghelyesebbnek felismert rendszer mellett foglaljunk állást?

II. Hazai jogunkban új intézménynek a bevezetéséről lévén szó, felmerül a kérdés, hogy nincs-e valami előképe ennek a régi magyar jogban vagy listán külföldi mintákat kell elővennünk és azok közül választanunk a törvénybeiktatásnál?

Bármennyire jogosan tekintjük sötétnek és restellenivalónak a régi világ büntetési rendszerét, a mindennapos halál- és testi büntetéseket s a becsületvesztő és szégyenítő büntetések olykor kegyetlen humorú módzatait, az ú. n. középkori büntetőjogot, ebben a kegyetlen korszakban is fel-felvillan az emberies érzésnek, a keresztényen vallás alaptételének, a megbocsátás krisztusi gondolatának a felismerése.

Igy a rehabilitáció jogtörténeti előzményének tekinthetjük a régi magyar jogban az *eklezsia követés* intézményét, mely eleinte csak mint egyházi fenyíték szerepel, különösen a reformátusok egyházi életében, de a XVI—XVIII. századokban számos városban, ahol a lakosság többsége református volt, a világi bíróságok gyakorlatából is okirati bizonyossággal kimutatható. A Széll Farkas, Makay Dezső, Dombóváry Géza és Vajna Károly által összeszedett joganyagból rendkívül érdekes képet nyerünk ennek a forrongó, átmeneti kornak a büntetőjog felfogásáról.

Ugyanakkor, amikor a boszorkányokat sötét tudatlanságból, mint az ördög mátkáit sorra égetik és torturázzák, — amikor a cigányokat emberevén vádja alapján kerékbetörik és felnégyelik, — amikor alkotmányellenesen kirendelt „vértörvényszékek” valódi vérfagyasztó ítéleteket hoznak s tömegesen küldik vécpadra és gályarabságra a gyanúsítottakat, — ugyanakkor egyházi és világi ítéletekben kegyes elmékedéseket olvashatunk a bűnbánat és a vezeklés üdvös voltáról.

Az eklézsia-követés szertartása ugyan eléggé súlyosan megszegyenítő eljárás volt, de miután ezzel az illető esetleg a fejét vagy legalább is a nyelvét mentette meg, végeredményben a megbocsátás gyakorlása volt. Megfelelt ez különben a kath. egyház kánonjogában ismert poena medicinalis fogalmának. Rehabilitációnak ez az eljárás csak annyiban volt tekinthető, hogy a poenitentiát kiállott, az ekléziát megkövető bűnöst az egyház visszafogadta a közösségbe, tehát az illető megmenekült a jogfosztás következményétől, az egyházból, illetőleg a városból való kiközösítéstől. Visszaesés esetén rendszerint a halálbüntetés volt végrehajtandó. Jogtörténeti szempontból nevezetes ez az eléggé elterjedt magyar intézmény főleg azért, mert az öszinte bűnbánatnak és a megjavulásnak a büntetés mellőzését eredményező (a mai büntetés-felfüggesztés) felismerését jelenti. (A szertartást végző lelkész a bűnét megbánó s ezért bocsánatot kérő elítélendőnek a Jézus Krisztus nevében hirdeti bűnének bocsánatát: „Amint szived szerint megvallod, szánod és elhagyni kívánod bűneidet, azonképen azok meg vannak bocsátva, — most pedig menj el békességgel és többé ne vétkezzél!” Befejezésül a lelkész ajánlja a megtértet híveinek keresztyéni szeretetébe: „Emlékezzetek meg ő róla könyörgéseitekben s fogadjátok bé társalkodásotokba.”)

Korszakos jelentőségű a rehabilitáció gondolatának megszilárdulására a Deák Ferenc nevéhez fűződő 1843-iki javaslatunk állásfoglalása, melynek 14. §-a kifejezetten ezeket írja: „A büntetéseknek még magukban becstelenítő követkevéseik nincsenek s törvényes hatásuk hosszabb időre nem terjedhet, mint amennyire azt a birói határozat kimondotta.” A 15. §. pedig azt rendeli, hogy: „a közhivatalnak büntetésképen kimondott elvesztése által senki el nem zárthatik attól, hogy a büntetésnek kiállása után ismét közhivatalra választathassék vagy nevezet-hessék. Kivételnek azonban oly esetek, melyekben a törvény a tettet valamely különösen megnevezett közhivatalnak viselésétől jövendőre is eltiltandónak rendeli, de illy esetben is nyerhet az elítélt a büntetésnek kiállása után másnemű közhivatalt.”

Az 1878-iki Btk. álláspontját fentebb részletesebben ismerttettem.

A legutolsó és legnevezetesebb mozzanat a rehabilitáció gondolatának tárgyalása iránt a Balogh Jenő-féle 1914-iki törvényjavaslat. Legyen szabad ennek a minden ízében kitűnő és ma is aktuálisnak tekinthető javaslatnak a lényegét pár szóval bemutatnom.

Ez a javaslat abból a helyes elgondolásból indul ki, hogy a rehabilitációnak kettős célja van. Első sorban arra szolgál, hogy az elítéltet büntetésének kitöltése után tanúsított magatartásának jutalmául olyan helyzetbe hozza, mintha a büncselekményt el sem követte volna, tehát letörölje róla a büntetett előélet helyegét. Másik, általánosabb és még nagyobb jelentőségű kihatása a rehabilitált egyén régebbi társadalmi értékének a helyreállítása. Tehát negatív, illetőleg jogi hatása az, hogy megmenti az elítéltet a becsületét csökkentő jogi helyzetétől, — pozitív, illetőleg társadalmi hatása pedig az, hogy tanuságot tesz a megbüntetett egyénnek újabban kifogástalan életmódja, megbízhatósága, becsületessége mellett. Ezt a kettős hatást nem lehet elérni egyszerűen azzal, hogy a társadalom böles belátására, emberi érzésére és a méltányosságára bízunk a megjavult büntetett visszafogadását. A közfelfogásban ugyan erős lámasza van a rehabilitációnak. A társadalom nemesebben érző rétegei szívesen fogadják maguk közé azokat, akik a büntetés kitöltése után folytatott kifogástalan munkás életükkel és büncselekményük káros következményeinek lehető jóvátételével bebizonyították, hogy erkölcsileg lényeg átalakultak. Azonban a társadalom nagy része még mindig a legkegyetlenebb ridegséggel elzárkózik a büntetett előéletű egyénektől és hivatalos garanciát kíván az illetőknek teljes megjavulása és megbízhatósága felől az állam hivatalos szerveitől, a rehabilitációnális eljárással.

A Balogh-féle javaslat részletei közül csupán azt kívánom kiemelni, hogy a javaslat, számolva minden megfontolást igénylő szempontokkal, a rehabilitációnak a jogtörténet folyamán kifejeződött mindhárom alakját, a kegyelem útján, a bírói és a törvény erejénél fogva beálló alakját értékesíteni kívánta. Előtérbe azonban mégis — nagyon helyesen — kifejezetten a *bírói rehabilitációt* állítja, ezt teszi a javaslat gerincévé. Ennek az alkalmazási körét ugyan meglehetősen szűkre szabja, amennyiben csak a három évet nem haladó fegyház vagy börtönbüntetés és az öt évet meg nem haladó fogház vagy államfogház, a pénzbüntetés és a kihágás miatti elítélés és a kiszabott büntetés kiállása után eltelt 3—5—10 év alatt tanúsított kifogástalan, rendes, munkás élet igazolása ad címet az elítéltnak a rehabilitálás kérésére. Olyan elítélttel szemben, aki a cselekmény elkövetésekor életének 18-ik évét nem töltötte be, a két évet meg nem haladó fogházbüntetésre szóló ítélet hátrányos jogkövetkezményei bírói eljárás nélkül a törvény erejénél fogva megszün-

habilitáció rendszere felel meg. Ez ellen a rendszer ellen, mely *jogot ad* bármely büncselekmény miatti elítélés esetében a büntetés kiállása és bizonyos megfelelő hosszabb idő kifogástalan eltöltése után, tehát a *valódi társadalmi megjavulás alapján* a rehabilitáció *kérésére*, igazán senkinek sem lehet kifogása, hiszen a bírói eljárás teljes biztosítékot nyújt afelől, hogy arra érdemeljenek ne nyerjék el egykönnyen a bocsánatot, viszont azok, akik erre méltók, bírói határozattal legyenek felszabadítva a jogkorlátozások és a hátrányos jogkövetkezmények alól s ezzel az állam és a társadalom szemében teljes polgári becsülettel bíró egyénekké nyilvánítva.

En elismerem, hogy elméletileg a törvényi rehabilitáció, a mai francia *réhabilitation de droit*, a legradikálisabb alakja az előbbi jogállapotba való visszahelyezésnek, amit nálunk Angyal Pál és Heller Erik is pártolnak. Azonban gyakorlati szempontból aggályaim vannak, nem lenne-e túlzott liberalizmus minden vizsgálat nélkül, pusztán az időmúlás alapján — *ipso facto* — konstatálni a rehabilitáció beálltát. Nem vezetne-e ez a rendszer a bíróság megtevéstése folytán sokszor a visszavonás szükségességére. A törvényi rehabilitáció az eljárás szempontjából könnyebb munkát ad a hatóságoknak, de egészében véve nem olyan megnyugtató és nem olyan imponáló, mint a bírói döntés afelől, hogy az elítélt valóban jó útra tért ember, aki méltó polgártársai bizalmára és megbecsülésére.

Részemről azért a készítendő törvényjavaslatot kizárólag és az egész vonalon a bírói rehabilitáció rendszerére kívánám építeni, melyet Delaquis is. — a rehabilitáció legalaposabb elméleti harcosa — a joghelyreállítás legfejlettebb alakjának nevez s amelyet a Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület 1905. évi hamburgi kongresszusa is mindenütt meghonosítandónak ajánlott.

Legkevésbé tudnám pedig helyeselni a kegyelmi úton való rehabilitálás törvénybeiktatását. Ez igen szép és loyális kiterjesztése lenne az államfői kegyelmezési jognak, azonban ezzel a rehabilitációnak, mint jogintézménynek a célját és igazi rendeltetését nem érnék el. A kegyelem mégis csak kivételes államfői tény, mely felette áll az illető ügy jogi elintézésének. A kegyelemből rehabilitált egyén lekötöztetettje lesz az államfőnek, de polgártársai előtt nem fog oly emelt fővel járni, mintha törvényes alkarszerőségek mellett hozott bírói határozat adta vissza becsületét és oldozta fel a hátrányos jogkövetkezmények alól. A kegyelmi rendszert azért egyáltalán nem venném kombinációba, még olyan rendkívüli esetekre nézve sem, amelyekben Németh Péter — különben helyes humanus elgondolással — kivételesen megengedhetőnek vélné azt, pl. ha az elítélt a hosszú próbaidő vége felé életveszélyes betegségbe esik, amikor előreláthatólag nem érné meg a bírói rehabilitációt, vagy ha az elítélt valami különösen

nemes, hősies cselekedet vitt véghez (sok ember életének megmentését). Nézetem szerint ilyen rendkívüli esetekben sem az államfői kegyelmi rehabilitálás lenne a helyes út, hanem a rehabilitációs bíróságnak adnék inkább jogot arra, hogy az elítélt vagy hozzátartozói kérelmére vagy a kir. ügyészség indítványára a rehabilitáció rendes szabályaitól eltérően a próbaidőt meg rövidíthesse.

A rehabilitációnális törvény további problémáira és részleteire nem érzem magamat hivatottnak beható és szabatos javaslatokat tenni. Csupán jelezni kívánom a megoldásra váró fontosabb kérdéseket s azokra nézve a Balogh-féle javaslattal szemben igénytelen megjegyzéseimet.

A rehabilitáció körére nézve már említettem, hogy a Balogh javaslatának túlóvatos álláspontjával ellentétben részemről bármilyen büntetésre elítéltek biztosítanám a rehabilitáció kérésének jogát. Ha a bírói rehabilitáció rendszerét s annak alapgonddalátál lesszük magunkévá, akkor valóban nincs okunk a rehabilitáció körét minél szűkebbre vonni. A bírói megítélés dolga lesz a legsúlyosabb esetekben is mérlegelni a büntetését kiállított elítéltek a szabadulása után folytatott társadalmi életét, jellemét és összes életkörülményeit s megfelelő esetekben megtagadni a kérelem teljesítését, ha az illetőnek egyénisége még mindig nem nyújt teljes biztosítékot arra nézve, hogy megérdemli-e a polgári és politikai jogok teljes élvezését.

Ellenben helyeslem a Balogh-féle javaslatnak azt az álláspontját, hogy fegyelmi ítéletekkel, valamint katonai vagy külföldi bírói ítéletekkel kiszabott büntetés miatt a rehabilitációnális eljárásnak nincs helye. Ennek az indoka kézzelfogható. Ezeknek az ítéleteknek nincs olyan jogfosztó hatásuk, mint a hazai polgári, illetve büntető bírósági ítéleteknek, így nem lenne igazolt az ezek miatt okvetlenül szükséges hosszadalmas és nehézkes vizsgálatoknak a lefolytatása. 1930-iki olasz Btk. megadja a rehabilitáció kérésének jogát a külföldi ítéletekkel szemben is, amennyiben azok joghatálya a belföldi jog szempontjából is elismerhető. E felett a mindenesetre liberális rendelkezés felett lehet eszmét cserélni s megvitatandó lesz a javaslat készítésénél.

A legfontosabb és legtöbb megvitatást igénylő kérdés a rehabilitáció feltételeinek a szabatos megállapítása a törvényben. Erre a sokfelé elágazó kérdésre nézve a Balogh-féle javaslat oly helyes és megnyugtató feleletet ad, hogy rendelkezéseit legnagyobb részben át lehet vennünk az új javaslatba. Helyesen mondja a Balogh J. indokolása, hogy a rehabilitáció feltételeit akként kell szabályozni, hogy egyfelől az elítélt érdekében a méltányossági szempontok lehetőleg teljesen érvényesülhessenek, másfelől a közérdeken se essék csorba. Vagyis ezeket a feltétele-

ket úgy kell összeállítani, hogy csak az állam és a társadalom jóléte és biztonsága szempontjából teljesen megbízható és arra valóban érdemes egyének jussanak hozzá ehhez a redintegráláshoz, viszont az ilyenek valóban elérhessék ezt a jogos öhajukat, a polgári becsületüknek birói helyreállítását.

A rehabilitáció kéréséhez az első feltétel, hogy az elítélt a reá szabott büntetést teljesen kiállotta légyen, tehát a meghatározott feltételes szabadságidő is akadálytalanul letelt. A büntetés kiállításával egyenlő jelentőségű annak államfői kegyelem útján történt elengedése, vagy az elévülés. A Balogh-féle javaslat az elévülés esetére elvileg nem engedte meg a rehabilitációt, azon okból, hogy a büntetés elévülésének a ténye azt jelenti, hogy az elítélt maga vonla ki magát az igazságszolgáltatás sujtó keze alól, tehát hiányzik a bűnhődés. Ezt a szigorú felfogást mégis azzal kívánta enyhíteni, hogy ilyenkor kivételes esetekben az államfői kegyelem útján lehet kérni a rehabilitációt. Részenről — miután a kegyelmi rehabilitációt elvileg ellenzem, — e részben eltérnék a Balogh álláspontjától és az elévülés esetén is jogot adnék az elítéltnak a reh. kérésére. Épen az ilyen kritikus esetekre való tekintettel kívánatos, hogy a rehabilitáció megadása mindig birói eljárásra, birói döntésre legyen ruházva. A bíróság fogja megfelelő vizsgálat alapján megállapíthatni azt, hogy a büntetés végrehajtása elől megszökött egyén, ha az elévülési idő letelte után haza kíván jönni, megérdemli-e a magyar állam és a magyar társadalom bocsánatát. Aki távollétét arra használta, hogy a magyar állam jóhírnevét, becsülését vagy hitelét csorbítsa, aki odakint is bűncselekmények, vagy botrányok elkövetésével rossz hírnevet szerzett magának és hazájának, az nem számíthat arra, hogy a magyar bíróság bármilyen hosszú idő eltelte után is rehabilitálja. Akinél ellenben ilyen kifogás nem forog fenn, aki igazolni tudja, hogy távolléte alatt a nemzet-hűség ellen semmit nem vétett és őszinte bűnbánattal kéri hazája bocsánatát, azt nincs okunk elvileg kizárni a rehabilitáció megadhatásából.

Helyeslem azonban a Balogh-féle javaslatnak azt a rendelkezését, hogy a büntetés feltételes felfüggesztése esetén a próbaidő kifogástalan letelte után az elítélt szintén kérhesse a rehabilitációt. A Bn. 3. és 6. §-ai értelmében ugyanis a felfüggesztés hatálya csak az, hogy a kiszabott büntetés végre nem hajtható, de az elítélés tényét a mi Novellánk nem tekinti meg nem történtnek. Így érdeke lehet az elítéltnak, hogy a próbaidő letelte után kérhesse a rehabilitációt.

A második s gyakorlatilag legjelentősebb feltétele a rehabilitáció megadásának bizonyos próbaidő alatt büntett vagy véttség el nem követése. Ez a negatív feltétele a megbízhatóságnak és a megtérésnek. Ennél a pontnál a próbaidő tartamának meg-

állapítása igényel bővebb megvitatást. Részemről a Balogh-féle javaslat által tervezett időtartamokat megfelelőknek tartom. Ezek: kihágás miatti elítélés esetére három-, vétség miatt kiszabott pénzbüntetés vagy 5 évet meg nem haladó fogház és államfogház esetére 5-, ennél hosszabb fogház vagy államfogház, valamint börtön vagy fegyházbüntetésre elítélés esetére 10 év. (Ebbe a hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztésének az ítéletben kiszabott s az elítélt által kiállott tartama részben vagy egészben beszámítható lenne.)

Visszaesés esetére a Balogh javaslata ezen tartamok másfélszeresét írja elő. Ezen utóbbi tétel indokoltnak látszik ugyan, s az új olasz Btk. is külön kiemeli a visszaesőket, a szokásos, a szokásos és a hajlamos bűnözőket, azonban az olasz javaslat ezeknél is megelégszik tíz évi próbaidővel. Én is azt hiszem, hogy miután itt már végrehajtott, rendszerint hosszabb tartamú szabadságvesztésbüntetéssel sújtottakról van szó, mi is beérhetnők mint legmagasabb próbaidővel, a tíz esztendővel. Aki tíz éven át kifogástalan tisztességes, munkás életet élt a szabad társadalomban, az megérdemli a társadalom bocsánatát, ha pedig ennyi idő alatt sem tudunk efelől megbizonyosodni, akkor előrelátható, hogy hiába várunk erre bármily hosszú ideig. Ezért részemről csak a 3—5—10 éves tartamokat ajánlanám elfogadásra.

Szintén helyesnek tartom a Balogh javaslatának a rehabilitáció pozitív feltételéül előírt azokat a további megállapításait, hogy az elítélt a megjelölt próbaidő alatt állandóan kifogástalan, rendes munkás életet folytasson, — legalább két év óta ugyanabban a községben tartózkodjék vagy igazolja, hogy tartózkodó helyének időnkénti változtatására valóságos foglalkozása vagy családi körülményei kényszerítették és végül, hogy az elítélt az elkövetett bűncselekményével vagy cselekményeivel esetleg okozott kárt megtérítette vagy azt tehetsége szerint megtéríteni igyekezett. Ezek a pozitív feltételek a külföldi törvények szerint is általában elfogadott és alapjában helyes követelések, mert ezek igazolják, hogy a folyamodó valóban érdemes és méltó a társadalom munkás tagjai sorába való befogadásra és összes jogainak visszaadására. Ezeknek a feltételeknek a részletes szabályozására ezúttal természetesen nem térhetek ki.

A rehabilitáció hatályára nézve, ami gyakorlati szempontból úgy az elítéltre, mint az állami hatóságokra vonatkozólag a legfontosabb kérdés, a Balogh-féle javaslat álláspontját szintén elfogadandónak tartom. A törvényben előírt feltételek beigazolása esetében ugyanis világosan és határozottan ki kell mondanunk a törvényben, hogy azt az elítéltet, akivel szemben a bíróság a büntető ítélet hátrányos következményeit az előírt feltételek igazolása alapján határozatilag megszüntette, *úgy kell tekinteni, mintha az előzőleg ellene hozott ítéletben vagy ítéletek-*

ben megállapított büntettet, vétséget vagy kihágást *nem követte volna el.*

Ennek a határozott és világos kimondása fogja tisztázni az elítélt egyén jövő jogi helyzetét és irányadó lesz a felmerülő számos vitatható kérdés megoldására nézve. A bírói rehabilitáció megadása éppen azt jelenti, hogy az elítéltet, miután elkövetett bűncselekményeiért megbűnhődött és újabb helyes, állandó munkás életével igazolta, hogy méltó a társadalom bocsánatára, ennek a bírói megállapítása után büntetlen előéletűnek kell tekinteni, vagyis ugyanabba a jogi helyzetbe kerül vissza, melyet bűnelkövetése előtt élvezett. A rehabilitált egyénnek tehát nem szabad többé szemére háyni az elkövetett bűncselekményét s annak elkövetését bizonyítani nem szabad. A büntető nyilvántartásból el kell távolítani és meg kell semmisíteni az ő eddigi egyéni lapját. Előélete felől kiállított bárminő hivatalos bizonyítványban nem szabad említést tenni a rehabilitáció folytán meg nem történtnek tekintendő bűncselekményéről. Bárminő hatóság előtt az előélete iránt hozzá intézett kérdésre a rehabilitált nem köteles felelni előbbi bűncselekményeit.

A rehabilitáció közjogi és közigazgatásjogi hatásai közül legfontosabb, hogy az elítélt a rehabilitálása után bármely közhivatalra vagy tisztségre kinevezhető, illetőleg megválasztható, melyre a szükséges képesítéssel rendelkezik s minden olyan foglalkozást űzhet, melyre egyébként jogosítva lenne. Visszanyeri politikai jogait s minden egyéb jogokat, melyek a büntetlen előéletű egyéneket megilletik. Ezzel, az 1883. évi I. t. cikkeken kezdve, mindazok a törvényes korlátozások, melyeket az újabb törvények rendeltek, hatályon kívül lépnek, illetőleg a rehabilitált egyénre nem vonatkoztathatók.

Epenügy esznek a rehabilitált egyénre nézve azok a perjogi korlátozások (esküre nem bocsátás stb.), melyek a különböző eljárás törvényekben a büntetett előéletű egyénekre elő vannak írva.

Az anyagi büntetőjog szempontjából rendkívül fontos, hogy a rehabilitált egyén ne találja újabb bűncselekménye megítélésénél a rehabilitáció előtti bűncselekményei nem számíthatók a visszaesés megállapítása tekintetében, — nem lehet őt szokásos büntetesként tekinteni a Bp. szempontjából, sem megrogzött büntettnak a II. Bn. szempontjából. A büntetés feltételes felfüggesztésénél sem tekinthető akadálnak a rehabilitálás előtti kiállott büntetés.

Csupán a magánjogi hatások tekintetében nincs jelentősége a rehabilitációnak. A kártérítési kötelezettség, az öröklési és a házassági jog tekintetében felmerülő kérdésekre nézve az általános magánjogi szabályok érvényét a rehabilitáció nem érinti. Ez a kivétel természetes folyománya a rehabilitáció lényegének,

mely megszünteti ugyan az elítélés büntetőjogi és közjogi hátrányos következményeit, de nem változtat a megtörtént tényeken, tehát nem szünteti meg az elítélt által elkövetett bűncselekménnyel okozott kárt, az örökségre való érdemtelenséget, a házassági akadályokat.

Ugyanez a szempont indokolja a Balogh-féle javaslatnak azt a szintén helyes álláspontját, hogy a rehabilitációt kimondó bírói határozatnak nincs visszaható ereje az elítélt egyén által a büntető ítélettel töle elvett előbbi hivatalára, szolgálatára vagy állására, az ezek után járó fizetésére, nyugdíjára, — az ügyvédség gyakorlására, a gyámságra, gondnokságra és az elvesztett nyilvános címekre, rendjelekre, külföldi címek, díszjelek viselésének jogosítványára. Ez annak az említett elvnek a folyománya, hogy a rehabilitáció az elítélttel személyére nézve büntetlen előéletűvé nyilvánítja ugyan, de nem változtat azon a tényálláson, hogy az illető törvényesen lett megfosztva büntető ítélettel ezen jogosítványoktól. Ezek a jogerősen elvett különös jogosítványok, a büntető ítélet előtt viselt hivatali állás stb. nem éledhetnek fel eo ipso, azonban természetesen megnyílt a joga a rehabilitátnak arra, hogy ezeket a különös jogokat, állásokat, előbbi hivatalát, szakfoglalkozását, címeket, stb. a rendes úton újból megszerezhesse.

Az utolsó s egyik legfontosabb kérdésre, a rehabilitacionális eljárásra nézve a Balogh-féle javaslat nézetem szerint szintén egészében helyes és ma is elfogadható rendelkezéseket tartalmaz.

Hatáskör szempontjából helyesnek tartom s az alkotandó új törvényben is azt ajánlanám elfogadásra, hogy a rehabilitáció feletti döntés minden esetben a hármas tanácsban ítélő kir. törvényszékek elé utaltassók. A törvényszéknek első fokban hozott határozata ellen pedig egyetlen perorvoslat engedtessek meg a kir. ítélőtáblához. Tehát részemről sem tudnám helyeselni azt, hogy a járásbírói vagy a fiatakorúak bírósága által elítéltek ügyeiben a járásbírói vagy a fiatakorúak bírósága legyen hivatott a rehabilitacionális eljárásra. A rehabilitáció nagy erkölcsi és társadalmi jelentősége, annak közjogi következményei azt kívánják, hogy ilyen fontos kérdésben ne egyesbíró járjon el, hanem aránylag csekélyebb súlyúnak látszó esetben is a kir. törvényszék legyen az első forum. Ennek a határozata bizonyára elég tekintélyt és súlyt ad a rehabilitációt kimondó határozatnak úgy az elítélt, mint a társadalom szemében. Viszont utolsó fórumnak tökéletesen megfelelő a kir. ítélőtábla. A kir. Kúriáig felvinni az ilyen, aránylag kevésbé bonyolódott jogi kérdésekkel járó ügyeket nem lenne indokolt.

Az illetékesség tekintetében a döntés alaposága és gyakorlati okokból is az elítélés helye szerint illetékes törvényszéknek kell az elsőséget biztosítani. Ennél találhatók a kérdéses

bűnügyi iratok s ez ismeri közvetlenül az elkövetett bűncselekmény vagy cselekmények ténybeli körülményeit. A rehabilitáció iránti kérvényt tehát mindig annak a kir. törvényszéknek a vizsgálóbírájánál kell benyújtani, melynek illetékességi területén a bűnügyben az elsőfokú ítéletet hozták. Ez a vizsgálóbíró folytatja le a szükséges vizsgálatot, ez szerzi be a bűnügyi iratokat, a bűnügyi nyilvántartó hivatal értesítéseit s ez gyűjti össze mindazon adatokat, melyek a rehabilitáció törvényes feltételeinek elbírálása szempontjából nélkülözhetetlenek, ez veszi fel az e célból metalan szükséges bizonyítékokat. Ha mindjárt a kérvényből vagy az első tájékozódásból nyilvánvaló, hogy a kérvény a törvényben előírt feltételeknek nem felel meg, maga a vizsgálóbíró végzéssel megszünteti az eljárást. E határozat ellen felfolyamodásnak van helye a kir. törvényszékhez.

Ha azonban a vizsgálóbíró nem látja a limine visszautasíthatónak a kérvényt, illetőleg nem találja az eljárást megszüntetendőnek, ez esetben a vizsgálat befejezése után értesíti a kir. ügyészséget és a kérelmezőt indítványtétel, illetőleg esetleg a vizsgálat kiegészítése iránti kérelem előterjesztése végett. A kir. ügyészség kötelessége lesz lehető rövid határidő alatt indokolt indítványt terjeszteni a kir. törvényszék főtárgyalási elnöke elé a rehabilitáció kimondása vagy elutasítása iránt. Helyesnek tartom a Balogh-féle javaslatnak azt a rendelkezését is, hogy a kir. ügyészség ebben az indítványában az iránt is tehet előterjesztést, hogy az ügyben való döntés, illetőleg a további eljárás a kérvényezőnek lakhelye szerint illetékes törvényszékhez tétessék át. Ezt sokszor célszerűségi és gyorsasági szempontok fogják indokolni.

A további eljárásra, illetőleg a rehabilitacionális tárgyalásra s az egyfokú perorvoslatra nézve egyébként a Bp. rendes szabályai és alapvető elvei az irányadók. Csupán a nyilvánosság kérdésében kívánatos az eltérés a rendes szabályoktól. A zárt ajtók melletti eljárást épen a kérvényező iránti kimélet indokolja. Az ügyfélnyilvánosságot azonban mindenesetre meg kell tartani a tárgyalás alatt. Jogában áll a rehabilitáltnak, hogy kérhesse a meghozott jogerős határozat hírlapi közzétételét.

Helyeslem a Balogh-féle javaslatnak azt a rendelkezését is, hogy alakszerű újrafelvételnek a rehabilitacionális eljárásban nem enged helyet. Azonban világosan biztosítja az elítéltnak, hogy a visszautasított, elutasított vagy az eljárás megszüntetése következtében érdemlegesen el sem bírált kérelmét egy év elteltével megújíthassa, sőt erre a bíróság még hosszabb (de öt évet meg nem haladó) határidőt is adhasson. Viszont a rehabilitacionális bíróság maga, a megtévesztése folytán hozott, alaptalanak bizonyult határozatát — annak jogerőre emelkedése után három éven belül — hatályon kívül helyezhesse. Méltányosnak

látszik, hogy ennél hosszabb idő után a hábár tévesen rehabilitált egyént ne fosszuk meg újból a visszaadott jogosítványaitól, amivel őt az eredeti elítélletésnél is súlyosabb társadalmi megfélemezésnek tennők ki.

Világosan rendelkezni kell a törvényben az iránt is, hogy a rehabilitáló birói határozat alapján az elítéltnak az országos bünyügyi nyilvántartó hivatalnál volt eddigi büntetőlapiját el kell távolítani és megsemmisíteni. Ha statisztikai célból igazolható lenne is az ilyen büntető lapok féltetetele és külön rekeszben további megörzése, de a rehabilitáció igazi jelentőségét és értékét az eltávolítás és megsemmisítés fejezi ki kézzelfoghatóbban. A törvényjavaslat készítésénél ez a kérdés is alaposan megvitatandó lesz.

M. t. Teljes Ülés!

Rövid összefoglaló tájékoztatásomból talán méltóztatnak indokoltnak tekinteni azt a meggyőződésemet, hogy a Balogh-féle 1914-iki javaslat valóban nem vesztette el jelentőségét s amennyiben a törvényhozás felkarolná az annyira üdvös és szükséges intézményt, annak törvénybeiktatásánál a Balogh javaslatát nagyon is fel lehet használni. Ugy, hogy a kodifikálás voltaképpen csak ennek a helyes elgondolással szerkesztett munkálatnak az átdolgozása lenne. Ha 24 évvel ezelőtt az igazságügyi kormány elérkezettnek látta az időt, hogy Btk.-ünknek ezt a hiányát pótolja s az azóta hozott sok újabb törvényben foglalt méltánytalan és bátran mondhatjuk, igazságtalanul szigorú rendelkezéseket törölje és adja meg a „suum cuique” elvnek megfelelően a büncselekményeért megbűnhődött és jó útra lért polgártársainknak is a maguk igazát, — akkor ma, 24 év multával még jogosultabb az a kívánság, hogy ezt a mindenképpen helyes, emberies jogintézményt egyszer már törvénybe iktassuk.

Az igazságügyminiszter úr 1937. május 13-án a képviselőházban mondott költségvetési beszédében teljes határozottsággal jelentette ki, hogy a rehabilitáció kérdésével komolyan óhajt foglalkozni és ebben a vonatkozásban a Balogh Jenő által készített törvényjavaslatot óhajtja kiindulási pontul elfogadni. Ez a nyilatkozat bátorított fel arra, hogy a m. t. Jogászegyletben ennek a tervnek a mielőbbi kivitele érdekében előadását tartsak és kérjem a m. t. Teljes ülés támogató hozzájárulását a rehabilitációról alkotandó törvényjavaslat kidolgozásának megsürgetése iránt.

Talán kifogásolni fogják egyesek, hogy épen én, akinek hivatalomnál fogva a szigorúbb felfogást kell képviselnem, én hozom szőnyegre ezt a humánus, a méltányosság eszméjére épített intézményt. De erre csak az a feleletem, hogy az állami közérdek, amelynek szolgálja a kir. ügyészség, de meggyőződésem szerint a büntető bíróság, sőt az ügyvédség is, — a közérdek fe

galma nem pusztán a „minden áron” való büntetést, nem a merev alaki igazságot, nem a szemet-szemért ó-testamentumi igazságot jelenti, hanem az egyéni és a társadalmi érdekek összefoglalását. Ha közérdek a szigorú büntetés, az elkövetett bűncselekmény szigorú megtorlása, éppolyan közérdek a méltányosság és az emberiség érvényesítése is akkor, amikor a szigorra nincs szükség. A büntetőjognak a szigor nem egyetlen és nem is a legfőbb elve. A legfőbb elv vitán felül az igazság és az igazságosság. Ugyde amennyire igazságos és szükséges a törvény teljes szigorával lesújtani a megátalkodott nagy büntetésekre s őket újabb bűncselekmények elkövetésében a lehetőségig megakadályozni, — s az ilyen, igazi nagy büntetésekkel, valamint az erkölcsileg durva és közveszélyes egyénekkel szemben én magam is a legteltesebb szigor híve vagyok, — másfelől épen olyan igazságos és szükséges állami érdek az is, hogy a büntetését elszenvedett és becsületes munkás életre tért embertársunk előtt ne zárjuk el a polgári és politikai jogainak visszaszerzése lehetőségét.

Vajjon nem nagyobb haszon-e az államra és a társadalomra egy rossz útra tévedt ember talpraállítására és a helyes úton maradásban elősegítése, mint az engeztelhetetlen állami bosszú, az élethossziglanra való jogfosztás, ami esetleg végső elkeseredésében újabb bűnelkövetésre motiválhatja azt, aki pedig bűncselekményét megbánva, s azért megbűnhődve, már új, tisztességes, munkás életet kezdett. Okos, emberies dolog-e s megfelelő-e a közérdek igazi fogalmának az ilyen embert megakasztani az újjászületés, az erkölcsi megfeszítés folyamatában?

Ezúttal sem mulaszthatom el azt a több helyen hangoztatott óhajomat, hogy a bűnelkövetés kevesbitése, különösen pedig a visszaesés lehető meggátlása érdekében egyik legfontosabb és leggyakorlatiasabb lépés lenne a börtönből kibocsátott elítéltek állami és társadalmi támogatása. Csodálkozhatunk-e azon, ha a börtönből feltételes vagy végleges szabadságra kibocsátott ember, aki a mai áldatlan gazdasági viszonyaink között nem kap munkát s akit esetleg épen a túlságbavitt rendőri felügyelet valósággal belekerget az újabb bűnelkövetésbe, minden jószándéka és elgondolása ellenére visszaeső lesz s újból és most már hosszabb s további ismétlés esetén mindig hosszabb és hosszabb időre újból a börtönbe vagy élethossziglanra a szigorított dologházba kerül. Valóban ideje lenne ezt a kérdést is, a börtönből szabadultak gyakorlatias patronage-át határozottan és erőteljesen felkarolni. Különben ha ezt is kényelmes nemtörődomséggel kezeljük, magunkra vessünk, ha a kriminalitás nem apad, de folyton növekszik.

Végeredményben tehát a rehabilitáció törvénybe iktatása kriminálpolitikai szempontból is kívánatos és előnyös, mert köz-

velve ezzel is hozzájárulunk a bűncselekmények kevesbitéséhez. Ha az egész büntetőjog legvégső célja a társadalom védelme, vagyis a *küzdelem a bűnelkövetés és a büntettek ellen*, akkor a gyenge jellemű és már a büntetőtörvényekkel összeütközésbe került egyénekben, akik azonban elkövetelt bűncselekményükért megbűnhődtek s büntetésük kitöltése után új, rendes munkás étellel akarják kiengesztelni maguk iránt a megbántott társadalmat, az ilyen *jótörekvésű* emberekben az erkölcsi erő fokozása, a bűnre csábító tényezőkkel szemben az ő ellenállási képességük edzése, a becsületes úton megmaradásuk lehető biztosítása egyik legfontosabb és leghatályosabb fegyver a bűnözés, különösen a *visszaesés elleni* küzdelemünkben.

Én nem azért óhajtom és sürgettem, már nem is tudom hányadszor, a rehabilitáció törvénybeiktatását, mert ezt már a legtöbb külföldi állam meghonosította, nem is azért, mert elméletileg én is azt tartom — *Delaquis*-val és *Heller* Erikkel egybehangzóan —, hogy a rehabilitáció a helyesen átgondolt büntetési rendszer betetőzése, hanem első sorban gyakorlati okokból: a tudomásomra jutott sok igazságtalan és méltánytalan jogfosztás és kiméletlen elbánás megszüntetésének lehetővé tétele és a Btk. 58. §-ában foglalt emberies és gyakorlatias elv és rendelkezés érvényre emelése végett. De meg a visszaesés lehető meggátlása érdekében is. Sőt talán a rehabilitáció törvénybeiktatása — akár külön törvényben, akár a tervbevett harmadik Büntetőnovellában, — magával fogja hozni egy másik rég sürgetett óhajomnak, a hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlata felfüggesztésének reformját is.

Mindnyájan méltóztatnak jól ismerni a Btk.-nek azt a nagy fogyatkozását, hogy az említett két mellékbüntetést milyen rendszertelenül, kellő átgondolás és következetesség nélkül illeszti oda a törvény egyik-másik bűncselekményhez s milyen indokolatlanul mellőzi más cselekményeknél. Ennek a két fontos mellékbüntetésnek egységes elvi alapra épített és céltudatos alkalmazása is egyik fontos tárgya kell, hogy legyen az új Novelának vagy magának a rehabilitációról alkotandó törvénynek. A két kérdés amennyire külön tárgy, annyira össze is tartozik és közös, kapcsolatos megoldásuk hatalmas lépést jelentene Btk.-ünk megifjítása és tökéletesítése felé.

ATTILA-NYOMDA R. T.

BUDAPEST, I. KER,

SZT. JÁNOS-TÉR 1-A.

IGAZG.: KULCSÁR A.